

УДК 342.7(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.9>

А. І. Зуєва

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

<https://orcid.org/0009-0009-4436-1469>

ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ СТОСОВНО АДВОКАТА: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ

У статті визначено, що дисциплінарне провадження стосовно адвоката – це процес визначення порушень етичних та професійних стандартів адвоката, які можуть призвести до застосування дисциплінарних заходів або покарань, який здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури з метою притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

У статті визначено, що правова природа дисциплінарного провадження стосовно адвоката полягає в тому, що це є спеціальний вид юридичної відповідальності, який застосовується до адвокатів за порушення ними вимог професійної етики та законодавства, що регулює адвокатську діяльність. Дисциплінарне провадження є видом поза-судової відповідальності, оскільки його розгляд здійснюється не судом, а спеціально уповноваженим органом – кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури.

Сформовано, що особливостями правової природи дисциплінарного провадження стосовно адвоката є: – суб'єктами дисциплінарного провадження є адвокати, які є членами адвокатської палати, а також особи, які ініціювали питання про дисциплінарну відповідальність адвоката; – предметом дисциплінарного провадження є порушення адвокатом вимог професійної етики та законодавства, що регулює адвокатську діяльність; – метою дисциплінарного провадження є забезпечення належного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків, а також захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави; – дисциплінарне провадження здійснюється у формі провадження, яке розглядається дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури; – наслідком притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є застосування до нього одного з дисциплінарних стягнень, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, дисциплінарне провадження, підстави дисциплінарної відповідальності, правова природа, адвокатська етика, дисциплінарний проступок, процедура.

Актуальність теми. Інститут адвокатури є одним з важливих складових правоохоронної системи, а адвокати – це саме ті фахівці, які надають правничу допомогу громадянам і юридичним особам. Адвокати в своїй діяльності зобов'язані дотримуватися професійної етики та виконувати свої обов'язки відповідно до норм чинного законодавства. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката є важливим елементом системи забезпечення незалежності адвокатури та дотримання адвокатами своїх професійних обов'язків, адже воно спрямоване на забезпечення

дотримання адвокатами вимог законодавства, професійної етики та правил адвокатської діяльності.

Якість роботи адвокатів є найважливішим критерієм оцінки результативності діяльності адвокатури. Тому одним із завдань сучасної адвокатури як важливого інституту громадянського суспільства є прагнення до постійного вдосконалення якості надання кваліфікованої правової допомоги з метою підвищення правової захищеності громадян і реалізації їх конституційних прав, свобод та законних інтересів. У свою чергу, дієвим механіз-

мом захисту як прав осіб, які звернулися по правову допомогу до адвокатів, так і репутації адвокатури України є інститут дисциплінарної відповідальності адвоката. Саме тому актуальність дослідження питань дисциплінарного провадження щодо адвоката є очевидною і зумовлена необхідністю детального аналізу цієї проблематики [1].

Огляд останніх досліджень. Сучасні правові питання стосовно дисциплінарного провадження відносно адвоката, розкривали у своїх роботах такі вчені як Н. Бакаянова, Т. Вільчик, Л. Волошина, О. Дроздов, В. Заборовський, С. Копотун, М. Кравченко, А. Меланчук, Р. Стефанчук, Л. Тацій, Ю. Шрамко та інші.

Однак, враховуючи статистику щодо притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності, ця сфера потребує подальших наукових досліджень та практичних реалізацій задля вироблення ефективного механізму інституту дисциплінарної відповідальності адвоката.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу норм чинного законодавства, позицій вітчизняних науковців, навчальної літератури, статистичних даних, а також норм міжнародного законодавства визначити поняття, правову природу та характерні ознаки дисциплінарного провадження стосовно адвоката.

Виклад основних положень. Дослідження дисциплінарного провадження стосовно адвоката є важливим завданням для науковців, оскільки дозволяє глибше зрозуміти його правову природу та характерні ознаки. Таке дослідження має важливе значення для вдосконалення законодавства про адвокатуру та підвищення ефективності захисту прав та інтересів громадян та юридичних осіб, які користуються правовою допомогою адвоката. Правова природа дисциплінарного провадження стосовно адвоката є складною і багатогранною. З одного боку, воно є формою реалізації державної влади, оскільки здійснюється органами адвокатської палати та підконтрольне державі. З іншого боку, дисциплінарне провадження є формою саморегулювання адвокатури, оскільки здійснюється колегіально органами адвокатської палати.

Заборовський В.В. зазначає, що актуальним під час розгляду правової природи дисциплінарної відповідальності адвоката залишається питання про процедуру притягнення його до такої відповідальності, зокрема і такої початкової стадії цієї процедури, як перевірка відомостей про дисциплінарний проступок адвоката. На стадії перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката ще немає винної особи, а тому на цій стадії вирішується питання не про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а про наявність у його діяннях ознак дисциплінарного проступку [2].

Деякі вчені зазначають, що адвокатура України має систему дисциплінарного провадження, що виникає з власних традицій, історичного розвитку адвокатури, проте, дисциплінарне провадження в адвокатурі базується також на загальноновизнаних принципах, які відображують роль професії адвоката у суспільстві та цінності, властиві юридичній професії. Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів, прийнята Радою асоціацій адвокатів та правничих спілок Європи 24 листопада 2006 р., встановила: «Існують засадничі принципи, які є загальними для всіх європейських адвокатів, хоча ці принципи і формуються дещо по-різному в різних країнах. Основоположні принципи закріплені в різних національних і міжнародних кодексах, що регулюють поведінку адвокатів. Європейські адвокати сповідують ці принципи, які необхідні для належного відправлення правосуддя, забезпечення доступу до правосуддя та права на справедливий суд відповідно до вимог Європейської конвенції з прав людини [3; 4].

Відповідно до профільного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з підстав, передбачених цим Законом. Саме ж дисциплінарне провадження – це процедура розгляду письмової скарги, яка містить відомості про наявність у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку, яке здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за адре-

сою робочого місця адвоката, зазначеною в Єдиному реєстрі адвокатів України [5].

При цьому, стаття 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, який може виражатися у: 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом [5].

Можемо визначити, що дисциплінарне провадження стосовно адвоката – це процес визначення порушень етичних та професійних стандартів адвоката, які можуть призвести до застосування дисциплінарних заходів або покарань, який здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури з метою притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

При цьому до характерних ознак дисциплінарного провадження стосовно адвоката можна віднести:

- є формою реалізації державної влади та саморегулювання адвокатури;
- спрямоване на забезпечення дотримання адвокатами вимог законодавства, професійної етики та правил адвокатської діяльності;
- є формою захисту прав та інтересів громадян та юридичних осіб, які користуються правовою допомогою адвоката;
- є формою забезпечення незалежності адвокатури.

Як зазначають деякі автори, під метою дисциплінарного провадження слід розуміти складові юридичного та соціального результатів, на досягнення яких воно спрямоване. Юридично вони не закріплені, проте побічно впливають з норм, що закріплюють наслідки вчинення дисциплінарного проступку у вигляді застосування заходів дисциплінарної відповідальності.

В свою чергу, метою дисциплінарного провадження щодо конкретного дисциплінарного проступку адвоката є встановлення самої події дисциплінарного правопорушення, з'ясування обставин його вчинення, прийняття рішення у дисциплінарній справі та забезпечення його виконання. Проте, є ще й перспективна мета дисциплінарного провадження. Загалом, під нею автори розуміють дотримання кожним членом професійної спільноти прийнятих цією спільнотою правил поведінки з метою створення умов нормального функціонування організації та підтримки престижу професії. Також зазначається, що з метою дисциплінарного провадження тісно пов'язані завдання, під якими слід розуміти проблемні ситуації, вирішення яких необхідно для досягнення заданої мети. Як правило, завдання встановлюються кодексами, законами або іншими актами, що регулюють дисциплінарну відповідальність. Можна виділити три основні завдання дисциплінарного провадження: 1) всебічне, повне, об'єктивне та своєчасне дослідження обставин вчинення дисциплінарного проступку; 2) забезпечення виконання прийнятого рішення; 3) виявлення і усунення причин та умов, що сприяли скоєнню дисциплінарного правопорушення [6].

Бакаєнов Н.М. підкреслила, що особливістю правового регулювання дисциплінарної відповідальності адвоката в Україні є те, що Закон врегульовує її лише загалом. Багато питань регламентовано підзаконними актами Ради адвокатів України. З урахуванням важливості питання дисциплінарної відповідальності для забезпечення незалежності адвоката, слід визнати таке унормування процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності неприйнятним [3, с. 180]. Вчені О. Дроздов, М. Христова та В. Вовнюк зазначають, що аналіз відповідних положень статей Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» з урахуванням практики Європейського суду з прав людини дає підстави стверджувати, що кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (далі – КДКА) за своєю правовою природою є «квазісу-

довим органом», а дисциплінарне провадження у КДКА має відповідати таким організаційним вимогам, як незалежність і неупередженість [7]. Щербанюк О.В. та Остафійчук Л.А. досліджуючи дисциплінарну відповідальність адвокатів, у своїй праці дійшли висновків, що до принципів дисциплінарного провадження щодо адвокатів можна віднести наступні: 1) незалежності; 2) неупередженості; 3) повного та об'єктивного дослідження обставин справи; 4) змагальності; 5) територіальності; 6) конфіденційності; 7) колегіальності прийняття рішень; 8) права на правову допомогу; 9) пропорційності дисциплінарного стягнення дисциплінарному проступку адвоката; 10) оскарження рішення у дисциплінарній справі [6].

Таким чином, правова природа дисциплінарного провадження стосовно адвоката полягає в тому, що це є спеціальний вид юридичної відповідальності, який застосовується до адвокатів за порушення ними вимог професійної етики та законодавства, що регулює адвокатську діяльність. Дисциплінарне провадження є видом позасудової відповідальності, оскільки його розгляд здійснюється не судом, а спеціально уповноваженим органом – кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури.

Дисциплінарне провадження має на меті захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави, забезпечення належного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків.

Правова природа дисциплінарного провадження стосовно адвоката може визначатися такими його особливостями: 1) суб'єктами дисциплінарного провадження є адвокати, які є членами адвокатської палати, а також особи, які ініціювали питання про дисциплінарну відповідальність адвоката; 2) предметом дисциплінарного провадження є порушення адвокатом вимог професійної етики та законодавства, що регулює адвокатську діяльність; 3) метою дисциплінарного провадження є забезпечення належного виконання адвокатами своїх професійних

обов'язків, а також захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави; 4) дисциплінарне провадження здійснюється у формі провадження, яке розглядається дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури; 5) наслідком притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є застосування до нього одного з дисциплінарних стягнень, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Список використаної літератури:

1. Волошина Л.О. Дисциплінарне провадження щодо адвоката: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Серія ПРАВО. Випуск 38. Том 2.
2. Заборовський В.В. Перевірка відомостей про дисциплінарний проступок адвоката як початкова стадія дисциплінарного провадження щодо адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія ПРАВО. Випуск 30. Том 2.
3. Бакаянова Н.М. Імплементация міжнародних принципів дисциплінарної процедури щодо адвокатів у законодавство України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2017/38.pdf
4. Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів : прийнято на пленар. сес. ССВЕ 24.11.2006. Спілка адвокатів України URL: <http://www.cay.org.ua/ua/104/index.html>
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України №5076-VI від 05.07.2012 року. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 27, ст. 282.
6. Щербанюк О.В., Остафійчук Л.А. Розділ V. Юридична відповідальність адвоката. *Деліктологія: Монографія. Під загальною редакцією І.М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polian.* – Куноівце: Академія ГУСПОЛ: 2021, Т. 3. 332 с. С. 116–138.
7. Дроздов О. До питання про забезпечення ВКДКА незалежності та неупередженості КДКА під час здійснення дисциплінарного провадження. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2016. № 4 (22). С. 9–13. С. 10–12.

Zuyeva A. Disciplinary proceedings against the advocate: legal nature and characteristic features

The article defines that disciplinary proceedings against a lawyer is a process of determining violations of ethical and professional standards of a lawyer, which may lead to the application of disciplinary measures or punishments, which is carried out by the qualification and disciplinary commission of the bar in order to bring the lawyer to disciplinary responsibility.

The article defines that the legal nature of disciplinary proceedings against a lawyer is that it is a special type of legal responsibility that is applied to lawyers for violating the requirements of professional ethics and legislation regulating lawyer activity. Disciplinary proceedings are a type of extrajudicial liability, since their consideration is not carried out by a court, but by a specially authorized body – the qualification and disciplinary commission of the bar.

It was established that the features of the legal nature of disciplinary proceedings against a lawyer are: – the subjects of disciplinary proceedings are lawyers who are members of the bar association, as well as persons who initiated the issue of the lawyer’s disciplinary responsibility; – the subject of disciplinary proceedings is the lawyer’s violation of the requirements of professional ethics and the legislation regulating lawyer activity; – the purpose of disciplinary proceedings is to ensure proper performance by lawyers of their professional duties, as well as to protect the rights and legitimate interests of citizens, society and the state; – disciplinary proceedings are carried out in the form of proceedings, which are considered by the disciplinary chamber of the qualification and disciplinary commission of the bar; – the consequence of bringing a lawyer to disciplinary responsibility is the application to him of one of the disciplinary penalties provided for by the Law of Ukraine “On Advocacy and Advocacy”.

Key words: lawyer, lawyer activity, disciplinary proceedings, grounds for disciplinary responsibility, legal nature, lawyer ethics, disciplinary offense, procedure.